

EUROPAKO NAZIONALISMOAREN HISTORIA ETA ORAINA

Nazioarteko kongresu baten
berri laburra

LUDGER MEES

Alemaniko Bielefeld-eko Unibertsitateko “Zentrum für interdisziplinäre Forschung” delakoan 1991ko martxoaren 21etik 23ra bitartean Hans-Jürgen Puhle (Frankfurt) eta Miroslav Hroch (Praga) katedratikoez zuzendutako “Europako mugimendu nazionalisten tipologia XIX. eta XX. mendeetan” kongresuaren berri eman nahi nuke.

“Sozialismo erreala”ren suntsipenarekin batera ekialdeko Europan hainbat nazioalismo zahar berpiztu egin dira bai nazio historikoetan, bai gutxiengo etnikoen artean. Kasu gehienetan nekez bereiz daitezke mugimendu nazionalista baten arrazoi etnikoak, historikoak, sozialak edo erlijiozkoak, faktore guztiak nahastu eta korapilatu egiten bait dira. Beharbada horrexegatik lortu dute mugimendu nazionalistek urte gutxitan horrenbesteko indarra eta agian, nahas-

keta horretan ere bilatu beharko lirateke Perestroikak sortutako klase politiko berriaren ezintasuna eta inpotenziaren zergaitiak, arazo nazionaliei aurre egiteko unean. Jugoslavia dagoeneko zatitzen hasi da, oraindik ez dago garbi Soviet Batasunak bere estatuko batasunari eutsi egingo dionentz eta Txekoslovakia egoera latz horretara oraindik iritsi ez bada ere, neurri handi batean Havel presidenteak txeko eta eslobakiarren artean burututako bitarteko lanei esker da.

Politikoak zer egin ezinean badabilta, Unibertsitateetako adituak ez daude egoera hobean. Ekialdeko pizkunde nazionalistak uhin bibliografiko bat sorterazi badu ere, argitaratutako makina bat libururen balioa hutsa da, oinarri zientifikorik gabe eta presaka idatzitako liburuak bait dira, aztertutako gaiari baino liburuaren salmentari arreta handiagoa eskaintzen dioten horietakoak, alegia. Halere, ez dezagun ahantz nazionalismoa, bere historia eta orainaldia aztertzea gauza zaila dela, nazionalismo-mota asko dagoelako, horietako bakoitzak bere inguruari dagozkion ezaugarri bereziak dituelarik. Herder-ek 1774ean “nazionalismo” hitza lehendabiziko aldiz erabili zuenetik, adituak ez datoz bat nazionalismoari buruzko teoria bat definitzean.

Martxoaren bukaeran Bielefeld-en elkartutako historiagile eta soziologoek xedea honako hauxe izan zen: planteamendu eta arazo historiografiko berdintsuetatik abiatuz, hainbat mugimendu nazionalistaren historia aztertuz eta konparatuz, nazionalismo-tipologia berri baten bidea urratzea. Kongresuaren berezitasuna eta garrantzia honako puntu honetan datza: lehendabiziko aldia izan zen Europako lurralde gehienetan nazionalismoaren ikertzaileak elkartzen zirela: hegoaldekoak, nahiz mendebaldekoak, nahiz ekialdekoak, Europako eskualdeen arteko ohizko isolamendu historiografikoa gaindituz. Isolamendu hori eragin ohi duen oztopo nagusienetako bat —hizkuntz arazoa alegia— ez zen Bielefeld-en eman, bileretan bi hizkuntza onartzen zirelako: ingelesa eta alemana, hain zuzen. Horrela, hegoaldeko nazionalismoak aztertzen ditugunok ekialdekoen berri izateko aukera ezin hobea izan genuen eta alderantziz.

Bielefeld-en aztertutako nazionalismo-kasuak ugariak izan ziren, ondorengo zerrendan ikus daitekeenez: poloniarak, txekiarak, eslovakiarrak, letoniarak, ukrainarrak, katalanak, euskaldunak, galegoak, ulstertarrak, eskoziarrak, galesak, korsiarak, flamenkoak, Holandako frisonak, italiarrak. Zerrenda honetako mugimendu nazionalista bat (edo bi) aztergai zuten hitzaldiak ezezik, ikuspegi konparatibo edo teorikoetan oinarritzen ziren ekarpen historiografiko edo soziologiko batzuk ere aurkeztu ziren, hala nola: “Aristokraziaren papera Europako ekialdeko mugimendu nazionalistetan” (hizlaria: Michael G. Müller, Berlin); “Egitura etniko-sozialak, kontzientzia nazionala eta mugimendu nazionalak Erdiko Europan XVIII. mendearen bukaeratik XX. mendearen has-tapenetara” (Frejdzon, V.I.; Mylnikov, A.S., Leningrado); “Espainiako gutxiengo nazionalak ikuspegi konparatiboan” (Juan J. Linz, New Haven); “Zenbait gogoeta mugimendu nazionalisten egituren, programen eta politiken tipologiari dagokionez” (Otto Dann, Kolonia; Juan Linz, New Haven; Miroslav Hroch, Praga; Hans-Jürgen Puhle, Frankfurt).

Kongresuko eztabaidak antolatzeke asmoz eta eztabaida horiek historiografi mailan emankorrak izan zitezen, antolatzailleek partehartzaileei bi baldintza edo proposamen egin zizkieten. Alde batetik, bakoitzak aurkeztu nahi zuen txostena garaiz bidali behar izatea, partehartzaile guztiek kongresura joan aurretik irakurtzeko aukera izan zezaten. Bestetik, Miroslav Hroch historiagile txekoslovakiarrak landutako teoriatik abiatuz, kongresukideei txostenetan honako ardatz teoriko hauek kontutan hartzea eskatu zitzaizen: mugimendu nazionalisten periodizazioa; horien kontestu ekonomiko eta estrukturala; ezaugarri sozialak; faktore integratzaileak eta desintegratzaileak; eta azkenik, mugimendu nazionalisten tipologia.¹

Nahiz eta nazionalismoa oso fenomeno heterogenoa izan, eta aztertutako mugimenduak askotan guztiz desberdinak, beraien arteko berdintasunak ustez baino handiagoak direla erakutsi du kongresuak. Halere, garbi gelditu da mugimendu nazionalisten arteko konparaketa zientifikoa oraindik

bere hastapenetan dagoela. Izan ere —eta horixe zen atsedendaldietan maiz entzundakoa— mendebaleko tradizioaren iturrian edan dugunok ekialdeko nazionalismoak oso gutxi ezagutzen ditugu, eta alderantziz. Egoera tamalgarri hori gainditzeko, Bielefeld-eko kongresua aurrerapausoa izan da, baina jakina, kongresu honen ostean beste ihardunaldi batzuk ospatu beharko lirateke ezagutza-maila zabaltzeko eta nazionalismoari buruzko nazioarteko historiografia eta soziologia aberasteko. Azken helburu hori lortzea eta Europako mugimendu nazionalistak banatzen dituzten distantziak eta mugak gainditzea garai batean nonbait hain zaila ez zela, kongresuan gertatutako anekdota honek erakusten digu: Euskadiko nazionalismoari buruzko nere txostena aurkeztu ondoren, Estoniako historiagile bat hurbildu zitzaidan bere eskutartean testu bat zeramalarik. Testua Jakob Hurt-ek —Estoniako buruzagi nazionalistak— 1870eko hamarkadan egindako lanaren ikerketa zen eta bertan, historiagileak garai horretako lider estoniarrak Euskadiko nazioaren berri bazeukala azaltzen du. Hurt-ek Euskal Herria aipatzen zuen bere lanetan nazio txikiak baldintza ezin txarragoetan bizirik jarraitzeko gauza zirela adieraziz.² Garai haietako intelektualek, nahi izanez gero kilometroak eta muga kulturalak gainditzeko gauza zirela erakutsi badigute, gaur egungo ikerlariok, gure komunikazio-gizarteak eskaintzen dituen ahalbideak kontutan harturik, are eta gehiago erakutsi beharko genuke.

1. Hroch-en lanik garrantzitsuenak hauek dira: "Die Vorkämpfer der nationalen Bewegungen bei den kleinen Völkern Europas", Prag 1968; "Das Erwachen kleiner Nationen als Problem der komparativen Forschung", in: Winkler, H.A. (Ed.): Nationalismus, Meisenheim 1978, 155-172. or.; "Social Preconditions of National Revival in Europe", Cambridge 1985. Hizkuntz arazoak direla eta, hemen nahiko ezezaguna den Hroch-en lanari buruzko aipamen labur bat "Historia Contemporánea" aldizkariko bere bigarren alean (Bilbo 1989, 329-331. or.) idatzi nuen.

2. Hurt-ek bere iturriak agertu ez bazituen ere, Humboldt-en bitartez eskuratutako informazioaz baliatu zela pentsatzea hipotesi egokia iruditzen zait.